

Національна академія наук України

Інститут мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
ім. М. Рильського

Київський кобзарський цех

Ірпінська міська рада

Центр українського та канадського фольклору
ім. Петра та Дорис Кулів, Альбертський Університет
Peter and Doris Kule Centre for Ukrainian and Canadian Folklore,
University of Alberta

ПРОБЛЕМИ КОБЗАРОЗНАВСТВА ТА ЕТНОІНСТРУМЕНТОЛОГІЇ

*Матеріали науково-практичної конференції
I-го Міжнародного з'їзду кобзарознавців та етноорганологів
ім. М. Будника (Ірпінь, 13-14 жовтня 2021 р.)*

У 2-х книгах

Книга 1

Упорядкував М. Хай

Київ–Ірпінь

2022

Проблеми кобзарознавства та етноінструментології. Матеріали науково-практичної конференції І-го Міжнародного з'їзду кобзарознавців та етноорганологів ім. М. Будника (Ірпінь, 13-14 жовтня 2021 р.): у 2-х кн. Кн. 1 / Упоряд. **М. Хай.** — Київ-Ірпінь, 2022. — 408 с.

Редакційна колегія:

1. **Грица Софія** — членкиня-кореспондентка АМУ, докторка мистецтвознавства, професорка (Київ, Україна)
2. **Гримич Марина** — докторка історичних наук, кандидатка філологічних наук, професорка, керівниця наукових проєктів Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» (Бейрут, Ліван)
3. **Мацієвський Ігор** — академік, доктор мистецтвознавства, професор, завідувач сектору інструментознавства РІІМ (Санкт-Петербург, Росія)
4. **Дагліг Пьотр** — доктор. габ., професор, керівник Закладу етномузикології Інституту музикології Варшавського університету (Варшава, Польща)
5. **Слюжінскас Рімантас** — доктор гуманітарних наук, професор, ст. наук. співробітник відділу етномузикознавства Центру науки Академії музики і театру Литви (Вільнюс, Литва)
6. **Кіндратюк Богдан** — доктор мистецтвознавства, доцент, професор катедри дизайну та теорії мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
7. **Мішалов Віктор** — кандидат мистецтвознавства, наук. співробітник катедри української мови Монаш Університету (Мельбурн, Австралія; Торонто, Канада)
8. **Нагачевський Андрій** — доктор суспільних наук, професор емерит катедри української культури та етнографії Гуцуляків при Альбертському університеті (Едмонтон, Канада; Брюссель, Бельгія)
9. **Міхайлова Катя** — докторка наук, доцентка Інституту етнології і фольклористики спільно з Етнографічним музеєм Болгарської академії наук (Софія, Болгарія)
10. **Гроховські Пьотр** — доктор габ., професор Університету Миколая Коперніка в Торуні (Торунь, Польща)
11. **Товкайло Микола** — кандидат історичних наук, археолог, цехмайстер Київського кобзарського цеху (Переяслав, Україна)
12. **Хай Михайло** — (голова редколегії), доктор мистецтвознавства, професор, провідний науковий співробітник, керівник сектору етномузикології ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України (Київ, Україна)
13. **Товкайло Ярина** — (секретар редколегії), кандидатка мистецтвознавства, викладачка Дитячої музичної школи № 28, виконавиця на традиційних народних духових інструментах (Київ, Україна)
14. **Федун Ірина** — (секретар редколегії), кандидатка мистецтвознавства, доцентка катедри української фольклористики Львівського національного університету ім. Івана Франка (Львів, Україна)

Рецензенти:

Докторка мистецтвознавства, професор Довгалою І. С. (Львів)

Докторка мистецтвознавства, професор Немкович О. М. (Київ)

Кандидатка мистецтвознавства Ганудельова Н. Г. (Бориспіль)

*Рекомендовано до друку вченою радою ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України
Протокол № 5 засідання Вченої ради від 12 квітня 2022 року*

Науково-методологічний рівень кобзарознавчої та етноорганологічної думки в Україні та за кордоном на сьогодні досягнув такої критичної межі свого розвитку, яка поставила ці галузі перед вибором між «кабінетним» теоретизуванням, відірваним від живого функціонування традиційної інструментальної та кобзарсько-ліричної музики в побуті, та практичним втіленням науково-реконструктивного її відтворення в сучасному континумі всуціль десакралізованого й деморалізованого суспільства.

У збірці представлено статті видатних учених теоретиків і практиків України, Канади, Польщі, Німеччини, Беларусі, Лівану, Бельгії, росії, в яких розглядається широкий спектр етноінструментознавчих знань, починаючи від актуальних питань польової експедиційної роботи до глибоких транскрипційних й аналітичних структурно-типологічних розглядів та науково-реконструктивних експериментів. Редакційна колегія збірника не ставила собі за мету надання виданню ВАКівсько-«скопусівського» штибу з огляду сучасної одіозної репутації самого цього статусу та його ставлення до гуманітаристики як наукової дисципліни, зокрібно. Амбіційні завдання організаторів тут полягають, радше, в синергетичному об'єднанні зусиль усього кобзарознавчо-етноінструментологічного (та й, навіть, етнохореологічного) потенціалу України й у науково-дослідницьких процесах сьогодення, поспіль.

ЗМІСТ

Від упорядника 5

Книга I

Проблеми історії й теорії кобзарства та лірництва

<i>Софія Грица (Київ, Україна)</i> Парадигматична модель дослідження фольклору	17
<i>Марина Гримич (Бейрут, Ліван)</i> Думи і романтизм: спроба переосмислення теми	25
<i>Дмитро Щириця (Київ, Україна)</i> Транскрибування як елемент аналітичного дослідження дум	37
<i>Кость Черемський (Харків, Україна)</i> «Методика Будника» у практиці традиційного виконавства на кобзарських інструментах	45
<i>Віктор Мішалов (Торонто, Канада)</i> Виконавські реконструкції бандурних транскрипцій Філарета Колесси: теоретичні та практичні засади	61
<i>Назар Божинський (Харків, Україна)</i> Урбанізоване середовище та відновлення традиційного кобзарства на прикладі Харківської агломерації	79
<i>Piotr Grochowski (Торунь, Польща)</i> Polscy dziadowie i ukraińscy lirnicy. Fauty, stereotypy i perspektywy badawcze	89
<i>Ретек Нанаї-Мазур (Польща)</i> Lirak polski Krzysztof Grabek	101
<i>Ірина Романюк (Тернопіль, Україна)</i> Ритмомелодичні формули думового епосу в контексті концепції теорії парадигми С. Й. Грици	109
<i>Марія Євгенєва (Тернопіль, Україна)</i> Володимир Гнатюк і лірництво Західного Поділля	125
<i>Галина Вороніна, Вікторія Чуркіна (Харків, Україна)</i> Етнопедagogіка як концепт виховної системи кобзарських шкіл	137
<i>Олег Корицький (Путила, Україна)</i> Лірники буковинської Гуцульщини Дмитро Генцар та Георгій Кречун у спогадах сучасників	149

УДК 780.612:781.1]:39(092) Гна(477.43//44)

Марія Євгенєва (Тернопіль, Україна),
кандидатка мистецтвознавства, доцентка катедри
музикознавства та методики музичного мистецтва
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Mariia Yevhenieva (Ternopil, Ukraine), Phil. Dr.,
Ternopil National Pedagogical University
n.a. V. Hnatiuk

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК І ЛІРНИЦТВО ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

Анотація

У статті на основі аналізу праці В. Гнатюка «Лірники. Лірницькі пісні, молитви, слова, звістки і т.и. про лірників повіту Бучацького» простежено кобзарсько-лірницькі традиції на теренах Західного Поділля. Досліджено внесок етнографа у вивчення лірництва, зацентовано увагу на словнику лірницької мови аргю, укладеному автором. Здійснено тематичну систематизацію лірницьких піснеспівів, зібраних і поданих в праці, та виокремлено їх у певні групи.

Ключові слова: лірництво, духовно-культурні осередки, співці-лірники, лірницька мова, словник, репертуар.

Volodymyr Hnatiuk and lyricism of Western Podillya

Abstract

In the article based on the analysis of V. Hnatiuk's work «Lyricists. Lyric songs, prayers, words, news, etc. about lyre players of Buchatsky county» kobzar-lyre traditions in the territory of Western Podillya are traced. The contribution of the ethnographer to the study of lyricism is researched, the attention is focused on the dictionary of lyric language slang, compiled by the author. The thematic systematization of lyric songs, collected and presented in the work, and separated into certain groups.

Key words: lyricism, spiritual and cultural centers, lyric singers, lyric language, dictionary, repertoire.

Розвиток традиційного музикування на теренах Західного Поділля бере свій початок ще з часів Київської Руси. Важливими інституціями кобзарсько-лірницьких традицій у період з XIV по XIX ст. були українські духовні семінарії, монастирі, гімназійні навчальні заклади, культурно-просвітницькі, музичні товариства, фундації, братства, музичні цехи.

З кінця XVI століття на всій досліджуваній території формуються братства, які утворювали розгалужену мережу шпиталів, притулків для хворих, немічних та інвалідів. Яскравим прикладом функціонування братств як благодійних і культурних установ була «Шпитальна фундація» і школа при церкві Різдва Христового у Тернополі. Такі спільноти існували в Бережанах при церквах Св. Миколая та Св. Трійці [11, с. 39].

Основними центрами церковно-релігійного і духовно-культурного життя були й монастирі, які діяли в Зарваниці, Краснопущі, Почаєві. Духовні монастирі Західного Поділля збирали на відпустові (храмові) дні тисячі прочан із Бережанщини, Рогатинщини й Підгаєччини. Священик Ілля Гаврилишин, уродженець с. Розгадів, що межує з Краснопущею, розповідав: «Перед війною австрійська влада відпустила не цікавилась. Люди могли свobodно відвідувати відпустові місця. На храм Івана Христителю (7 липня) маси богомольців ішли до монастиря оо. Василіян до Краснопущі <...> на майданах стояли сотні прошаків та дідів. Лірники-співці виводили своїх побожних пісень, пригравали на хрипливатих лірах <...> та приспівуючи не так побожних пісень, як радше сатирично-жартівливих» [1, с. 205–208].

Окрім братств, духовно-культурних осередків, на території Західного Поділля функціонували цехи, в яких формувалася і плекалася традиція музично-інструментального виконавства. Так, наприклад, традиційно обирали цехмайстерів та панотців, що керували цими осередками та лірницькими школами, створювали свої обряди й звичаї, збиралися на таємні сходи (збори), затверджували статут, за яким обов'язковим було знання професійної, так званої лебійської (або дідівської) мови [11, с. 33].

На теренах Західного Поділля побутували також «авторські» навчальні осередки. Найвідомішою була школа в с. Краснопуща, якою керував лірник Іван Грильків. Школи такого спрямування діяли у Фразі біля Рогатина, де навчав Грицько, а також у Лозовій біля Тернополя, де учителем був Мацько Бродський [11, с. 43].

Традиційною формою виконавської діяльності мандрівних кобзарів і лірників були співи на відпустах, храмових й інших релігійних святах, а також на ярмарках та народних гуляннях. Музикантів також запрошували на весілля, хрестини, родинні свята. Як згадує Я. Косовський: «Лірники приходили до нашого села найчастіше влітку на відпусту <...> Дід-лірник сів <...> зняв капелюх, з плечей торбу та ліру <...> за хвилину понеслася стареча пісня про важку сирітську долю при акомпанементі ліри <...> По хвилині <...> знову забриніла дідова ліра — враз з піснею про славного козацького полковника Морозенка, сина подільської землі...» [12, с. 276–277].

Подорожуючи Західним Поділлям та за його межами, мандрівні співці спілкувалися з місцевими музикантами з інших регіонів України, вивчали їхній репертуар, знайомили зі своїм. Лірницький репертуар поєднував елементи обрядів православної церкви (молитви, читання акафістів, спів псалм) та співу в супроводі музичного інструмента (ліри). Цим пояснюється існування окремих спільних творів традиційного кобзарсько-лірницького репертуару у представників з різних територій України — виконання псалм, кантів й інших творів релігійного змісту [11, с. 46].

Гра мандрівних музик під час відпустів сприяла зростанню авторитету монастирів, особливо тих, у церквах яких були чудотворні ікони. Ікона служила об'єднувальним началом у будівництві старцівської організації. Маршрути не змінювалися десятиліттями, оскільки храмові та релігійні свята так само, як і ярмарки, проводилися в один і той же час [11, с. 44].

Аналіз досліджень

Першим, хто звернув увагу на діяльність подільських лірників та глибоке духовно-філософське підґрунтя їх репертуару, був українсько-польський музикант-інструменталіст, композитор і поет Тиміш Падура. Під їхнім впливом він осягнув вищу місію співців-музикантів, носіїв цехової духовно-виконавської традиції, переймав рецитації і творив власні варіанти-мелодії на основі регіональної традиції [11, с. 48].

Дослідженням лірницьких традицій на Західному Поділлі в другій половині XIX століття займався Гнат Галька [14, с. 335]. Його фольклорно-етнографічні збірки «Народний праздник Купала» (1861), «Народні звичаї і обичаї над Збручем» (1862), «Народні звичаї по

галицькому березі річки Збруч» (1893) стали першими записами усної поетичної творчості Західного Поділля, серед яких є такі, що стосуються і танцювального репертуару. Відомий етнограф Валеріан Боржковський у своїй студії «Лірники» звернув увагу на лірницьку традицію Поділля, дослідив репертуар і побут співців, подав словник лірницької мови аргю [11, с. 48].

Дослідник традиційного лірництва, зокрема західного регіону, галичанин К. Студинський (псевдонім Кость Вікторин) у 1886 році опублікував свою наукову розвідку «Дедовска (жебрацька) мова» [5], де подав перший словник «лебійської» мови, що записав її у с. Кип'ячці неподалік від Тернополя від Павла Білецького, який вивчив її від свого батька, у якого сім років був поводитрем.

Цікавився лірницьким репертуаром Осип Роздольський (дійсний член Етнографічної комісії НТШ і ВУАН). Фольклорист здійснив спеціальну «лірницьку» експедицію на Поділля [10, с. 85], під час якої записав репертуар від лірника К. Кріля зі села Соколів, нині Тербовлянського району, який деякий час перебував у місцевого поміщика [9, с. 374].

Репертуар лірників та свідчення про них на західноукраїнських теренах вивчали наші сучасники — О. Богданова [2; 3], Б. Водяний [6], С. Грица [8], І. Дем'янова [9], Б. Жеплинський [9], Я. Косовський [12], В. Кушпет [13], М. Хай [15]. Зокрема Богдан Водяний стверджує: «Лірництво на Західному Поділлі почало занепадати після Першої світової війни, а остаточно зникло вже десь у 50–60-х рр. ХХ ст. Після виходу ліри з народної інструментальної практики, вона зазнала певних реконструктивних змін і ввійшла у склад самодіяльних оркестрів народних інструментів (1950–70-ті рр.), а вже в сучасних умовах — у фольклорні ансамблі» [6, с. 24].

Мета дослідження — простежити лірницькі традиції на теренах Західного Поділля на основі аналізу праці В. Гнатюка «Лірники. Лірницькі пісні, молитви, слова, звістки і т.и. про лірників повіту Бучацького» (зберігаємо автентичний запис автора). Із поставленої мети випливають такі завдання: охарактеризувати зміст та структуру досліджуваної роботи; здійснити тематичну систематизацію лірницьких піснеспівів, записаних етнографом; проаналізувати словник лірницької мови аргю, укладений В. Гнатюком.

Виклад основного матеріалу

Характерною особливістю збирацької діяльності Володимира Гнатюка (1871–1926) було те, що він видав свою першу розвідку про лірників та їх творчість, подав опис життя й побуту мандрівних співців, уклав словник їхнього арго, детально описав біографію лірника Якова Златарського, зібрав і записав духовно-пісенні тексти. У роботі відображено особливі стосунки вченого з галицько-подільськими співцями. Його дослідження — вагомий внесок у вивчення традиційного лірництва Західного Поділля.

За своїм характером та змістом праця В. Гнатюка, як і його попередників (К. Студинського, В. Боржковського), є інформативною у дослідженні лірництва як феноменального явища. Велику цінність представляє словник своєї мови лірників, яка й сьогодні викликає зацікавлення науковців, причому не тільки в Україні, але й за її межами.

Дослідження В. Гнатюка складається з чотирьох частин. У першому розділі «Деякі звістки про лірників, списані з оповідань лірника Якова Златарського на прозвище Москвина, в Жижномири пов. Бучацького» етнограф акцентує увагу на основних осередках лірництва, характеризує процес навчання лірницького ремесла у незрячих співців-лірників, називає їхні імена, детально описує вітально-молитовні церемоніали, «висвятні обряди».

У цьому розділі В. Гнатюк називає найвідоміших лірників західноукраїнського регіону, які створювали школи, де навчали лірницького ремесла, а саме: Филип Николяк (Заліщики), Онуфрій (с. Товсте), Йосиф Ковдраш (с. Худиківці), Йванко Мрочок (с. Солоне), Тимко Шинкарук (с. Хмелева, нині всі села Заліщицького району), Яків Златарський (Москвин; с. Жизномир), Семен Андрущик, Ясько Нагаєвський (с. Полівці), Микита Босак (с. Зубрець), Ігнацій з Вичілок у Пужниках та ін. [7, с. 5].

Я. Златарський розповідав В. Гнатюку про давні цехи, при яких була висока моральність, пиятика і непорядність каралися. «Серед галицьких лірників нема злодіїв і пияків, нічого не подибуєш бридкого, бо вони самі себе встидаються і бояться, фальшивих і заможних теж немає, за багатство звільняли з цеху...» [7, с. 5].

Деякі лірники займалися господарством і навіть існували цілі їхні поселення. В. Гнатюк свідчить: «... в Грабівцях, коло містечка Озеряни, в Борщівськiм, лірники своїм коштом збудували церковцю, мали окреме поселення, де було 16 хаток і одна, крита соломою, церква. Всі вони

належали до цеху в Чорткові» [7, с. 7]. Про такий спосіб побуту лірників пише сучасний дослідник Кость Черемський: «Складається враження, що цей реліктовий звичай, успадкований від прадавніх відсторонених від мирського світу незрячих співців, що колись виконували священницькі функції» [16, с. 80].

Географія лірницьких ходок була дуже широка, вона охоплювала всю етнічну Україну. Під час ходок лірники користувалися схожими вітально-молитовними текстами. В. Кушпет зауважує, що вітально-молитовні церемоніали були обов'язковими для братчиків старцівських об'єднань усіх регіонів [13, с. 210]. Привітання склалися з молитовного звернення, побажань і подяк. Особлива увага приділялася хатнім відвідинам — тут існував цілий сценарій. За свідченням В. Гнатюка, зустріч-привітання починалося традиційним: «Слава Йсусу Христу!», далі переходило у розпитування про життя та здоров'я і врешті закінчувалось побажанням усяких гараздів, «... когда Христос показує путь — дорогу!» [7, с. 5].

Західноподільські лірники, оповідає Златарський, «...ходять лише по східній Галичині і на Буковині по Сучаву, до Росії не йдуть <...> на Угорщину також не йдуть, бо там треба мати «письмо»» [7, с. 6]. В. Гнатюк на це зауважує, що кількість лірників постійно зменшується («через нивольність»), відбувається вимирання лірницьких цехів, але зберігаються звичаї: вітально-молитовні привітання при зустрічі один з одним, учнів між собою та учнів із панотцями, а також спільні молитви під час сходів (зібрань).

Надзвичайно цікавим був процес навчання у незрячих співців-лірників: «...насамперед учить ся молитов; як хлопець їх перейме, вчить ся просьби, дальше пісень <...>, а в кінці грати на лірі <...>. Перед самим відходом вчить ся таких «кавалків», що має казати як другого здибле, як поздоровити і т.и. Наука молитов триває рік, пісень так само» [7, с. 2]. Кількість молитов і пісень в репертуарі лірника залежить від його таланту. Найцінніше те, що лірник зберігає первинну діалектну лексику, народну термінологію, означення творчості, наприклад, «маєш строфувати». Що до гри на лірі та співу Златарський із жалем оповідав етнографу, що «давно була старосьвіцка гра <...>, лірники грали по весілях, сьпівали і гарніших пісень» [7, с. 2].

Значна увага приділялася висвітленню перспективи професійної кар'єри учня. Учень дізнавався, що треба для того, аби здобути право самостійного лірництва. Після закінчення навчання відбувався

обряд «визвілок», здолавши який, учень мав право самостійно заробляти гроші (мати свій хліб). «Як вивчить майстер хлопця грать і той одходить од майстра, то майстер дає знать нижчій братії <...> приходьте до нас на «одклінщини». Такі лірники після трьох років навчання випускаються на практику, аби пізнав людей, навчився розуму <...> аби трохи грошей «зашпарував» (на визвілку) і потім мають «змовку», де буде відбуватися відпуст. Якщо немає визвілки, то йому не дадуть просити, ще й ліру відберуть, а навіть грошову кару на нього накладуть» [7, с. 6].

Далі В. Гнатюк зазначає центри лірництва, де відбувався «ритуал-визвілка». За старим звичаєм сходяться при монастирях (руського чи польського) у Червоногороді, Лашківцях, Войківцях (під Росією) [7, с. 4]. Етнограф детально описує традицію «обдарувань» та ритуальних частувань. Наприклад, «...галицькі лірники на свято застеляють землю веретов і роблять «трепиз» (стіл), навколо якого сідають і кладуть пару хлібів, сіль, «бутилку трунку», часник, огірки або сир <...> Учень стає біля свого майстра, тримає хустку і повідає три рази: «Мир вам отцев!» Вони йому повідають три рази: «З миром приходьт». Далі повідає: «Поздоров Божи мир посадящчий три рази. Вони йому відповідають три рази: «Поздоров Божи мир проходящчий ...» [7, с. 4].

Мову свою лірники звать «либійською». Крім лірників, говорять нею ще діди, вчені і дротарі вандрівні (мандрівні). Мандрівні шевці мають також свою потайну мову, але вона різниться зовсім від либійської так, що лірник не потрафить її зрозуміти» [7, с. 4].

Вчений називає географічні центри лірництва зашифровані либійською мовою. Наприклад, Чернівці — Калуті, Заліщики — Ковішчики; Бучач — Бучпіль, Борщів — Бутнів, а також окремі фрази з лірницького «либійського» лексикону. Поширеною назвою виконавців на лірі на західноукраїнських теренах була «дід» («лебій»). Спілкуючись поміж собою та зі своїми учнями вживали слова «газда», «майстер» [7, с. 9].

Наприкінці першого розділу В. Гнатюк подає біографію Я. Златарського, який оповідав, що після трьох років і шести місяців навчання в Івана Халуси, який мешкав у Заліщиках, він дістав визвілку на Хрищатику «і пішов у світ <...> оженився <...> і вжем трох визволив» [7, с. 9].

Особливої уваги заслуговує другий розділ роботи, в якому вміщено «Словарець лірницького говору», де В. Гнатюк акцентує, що мова галицько-подільських лірників «либійська», походить від слова «либішак» — лірник, нараховує більше 500 арготизмів, в т. ч близько 300

корінних слів. Окрім того, дослідник подає кілька термінів-перекладів слова «лірник». Один із них походить від назви інструмента: «ліра» — «кугра», лірник — «куграчник», а інший — «липко» — означає лірника, ученого з хлопа, або діда ученого, що має титул «майстра». Поняття «музикант» за В. Гнатюком — «кудринник».

У третьому розділі «Прохання та молитви» подано дві просьби та вісім молитов: «Сон Богородиці» (№ 3) — від своєї матері Васелини; «Молитва перед «суплікаційов», «Молитва до св. Миколая», «Молитва до св. Микития» (№№ 4, 5, 6) — від лірника Златарського; дві молитви польською мовою — від свого брата Гілярка (№ 7) і від своєї матері (№ 8); «Молитва до св. Миколая» і «До Христа» (№№ 9, 10) — від діда-лірника з села Григорів Бучацького повіту.

Четвертий розділ — «Пісні» складають тексти 40 лірницьких піснеспівів, зібраних В. Гнатюком, деякі з них записані польською мовою. Три пісні «Про св. Олексія» (№ 14), «Про св. Варвару», «Про св. Варвару замучену батьком» записані етнографом від лірника Ігнаца з Вичілок у Пужниках Бучацького повіту.

Проаналізувавши існуючі жанрові класифікації лірницького репертуару (О. Богданової, Б. Водяного, С. Грици, В. Кушпета, М. Хая, К. Черемського), ми здійснили тематичну систематизацію лірницьких піснеспівів і виокремили їх в певні групи, а саме: **страсні псалми** — «Про муки Христові», «Смерть і похорон Христа», «Про Христа і смерть Христову», «За смерть Христову» — грішникам мука», «Чудовий образ у Климові» (№№ 1, 2, 3, 4, 5); **псалми величання** — «Чудовий образ матері божої в Хотиню», «Чудо Матері Божої в Почаєві», «До матері Божої» (№№ 6, 7, 8); **біблійні псалми** — «Про св. Івана Богослова» (№ 9), «Про Гавриїла (№ 36), «Про Страшний Суд» (№№ 37, 38, 39, 40); **псалми житійні** — «Про св. Григорія», «Про св. Василя», «Про св. Николая», «Св. Николай і три студенти» («Николай у подорожи»), «Про св. Олексія», «Про св. Варвару», «Про св. Варвару замучену батьком» («Мала Варвара»), «Про св. Параскевію», «Про св. Онуфрія», «Про св. Антонія Підкаменського», «Про того ж св. Антонія», «Про св. Михайла», «Чудо св. Михайла», «Про Лазаря» (№№ 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24); **піснеспіви соціально-побутового характеру** — «Про Правду і Кривду» (№ 23; «Як син матір з-дому виганяв»), «Про сирітку» (№ 25), «Родичі і діти» (№ 26); **вірші філософського спрямування** — «Про дочасний сей світ» (№ 27), «Про суєту» (№ 28), «Гадка про смерть», «Про смерть» (№№ 34, 35).

Окрім філософської і соціально-побутової тематики, є тексти медитативного характеру: «Тривога» (№ 29), «Плач душе» (№ 30), «Зазив до грішників» (№ 31), «Пересторога» (№ 32), «Про марний сей світ» (№ 33).

Слід зазначити, що подані окремі тексти лірницьких молитов, прохань, пісень В. Гнатюком були вже надруковані у певних етнографічних, релігійних джерелах, на які й посилається автор («Богогласник», церковні співаники, молитовники, збірки М. Головацького, П. Чубинського, О. Кольберга, І. Франка та ін.). П'ять псалм-молитов надруковано від Миколи Мисіва з Медина (тексти записав і передав В. Шухевич зі Львова). Наприкінці праці В. Гнатюк зазначає, що кожна з наведених пісень має «свою осібну мелодію», однак вони видалися йому дуже монотонні [7, с. 73].

Таким чином, підготовлена та укладена визначним фольклористом-етнографом В. Гнатюком праця «Лірники. лірницькі пісні, молитви, слова, звістки і т.и. про лірників повіту Бучацького» поза усяким сумнівом повинна бути піддана подальшим студіям, попри вже чималі досягнення у її вивченні та популяризації. Українські кобзарсько-лірницькі традиції чекають свого глибшого і детальнішого вивчення та аналізу в Україні, зокрема на Західному Поділлі у нових умовах чи формах.

Постать академіка Володимира Гнатюка — етнографа і фольклориста, літературознавця і славіста, мовознавця і перекладача, публіциста і громадського діяча займає одне із чільних місць в історії української культури і науки. Глибокий талант і неймовірна працездатність поставили його ім'я поруч з іменами І. Франка, М. Грушевського, Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Стефаника, М. Лисенка.

Список використаних джерел:

1. Бемко В. Відпустові місця (Краснопуща і Лісники). *Бережанщина у спогадах емігрантів Тернопільщини*. Тернопіль. 1993. С. 205–208.
2. Богданова О. В. Лірництво, ліра, лірницька мова, лірництво як явище української духовної літератури. *Енциклопедія історії України*: Т. 6: Ла–Мі / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ, 2009. С. 221–224. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/ehu/6.pdf>.
3. Богданова О. Унікальні записи з репертуару українського традиційного лірництва. Демуцький П. Д. Ліра і її мотиви. Додатки. Біографічні матеріали / упоряд., покажч. О. О. Савчук; передмови О. В. Богданової

- та Ю. Є. Медведика; інципітарій текстів Ю. Є. Медведика; примітки О. М. Герашенко, Ю. Є. Медведика; уклад. Бібліогр. П. О. Андрійчук. Харків, 2012. С. 9–17.
4. Боржковский В. Лирники. *Киевская старина*. 1889. Т. IX. С. 653–709.
  5. Вікторин К. Дідовська (жебрацька) мова. Львів: № 13–14. Зоря, 1886. 56 с.
  6. Водяний Б. Дуда та ліра у музичному побуті Західного Поділля. Фольклористичні візії (учні — вчителі І. В. Мацієвському з нагоди 60-річчя): Збірник статей і матеріалів / Ред.-упор. Олег Смоляк, Василь Коваль. Тернопіль, 2001. С. 17–24.
  7. Гнатюк В. Лірники. Лірницькі пісні, молитви, слова, звістки і т.и. про лірників повіту Бучацького зібрав в вересні 1895 р. Етнографічний збірник / ред. М. Грушевський. Львів: НТШ, 1896. Т. 2. 76 с.
  8. Грица С. Мелос української народної епіки: Монографія Київ, 2015. 344 с.
  9. Дем'янова І., Жеплинський Б. Лірництво Тернопільщини. ТЕС: у 4 т. Тернопіль, 2005. Т. 2: Київ. С. 374.
  10. Довгалюк І. Осип Роздольський: Музично-етнографічний доробок. Львів, 2000. 154 с.
  11. Євгенєва М. В. Формування та розвиток бандурного мистецтва Тернопільщини: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Львів, 2017. 291 с.
  12. Косовський Я. Подільські лірники та жебраки. Шляхами Золотого Поділля. Регіональний збірник Тернопільщини: У 2 т. Філадельфія: П. Д., 1970. Т. 2. С. 276–280.
  13. Кушпет В. Старцтво: мандрівні старці-музиканти в Україні (XIX — поч. XX ст.). Наукове видання Київ, 2007. 592 с.; іл. 13.
  14. Медведик П. К. Галька Гнат Михайлович. Тернопільський енциклопедичний словник: у 4 т. / редкол.: Г Яворський та ін. Тернопіль, 2004. Т. 1: А–Й. С. 335.
  15. Хай М. О. Микола Будник і кобзарство. 2-ге, оновлене та доповнене видання. Львів, 2020. 380 с.
  16. Черемський К. Шлях звичаю. Харків, 2002. 445 с.

References:

1. Bemko, V. (1993). Vidpustovi mistsia (Krasnopushcha i Lisnyky). *Berezhanshchyna u spohadakh emihrantiv Ternopilshchyny*. Ternopil. 205–208. [in Ukrainian]
2. Bohdanova, O. V. (2009). Lirnytstvo, lira, lirnytska mova, lirnytstvo yak yavyshe ukrainskoi dukhovnoi literatury. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*: Т. 6: La–Mi / редкол.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut

- istorii Ukrainy. Kyiv. 221–224. URL: <http://history.org.ua/Liber UA/ehu/6.pdf>. [in Ukrainian]
3. Bohdanova, O. V. (2012). Unikalni zapysy z repertuaru ukrainskoho tradytsiinoho lirnytstva. Demutskyi P. D. Lira i yii motyvy. Dodatky. Biohrafichni materialy / uporiad., pokazhch. O. O. Savchuk; peredmovy O. V. Bohdanovoi ta Yu. Ye. Medvedyka; intsypitarii tekstiv Yu. Ye. Medvedyka; prymitky O. M. Herashchenko, Yu. Ye. Medvedyka; uklad. Bibliohr. P. O. Andriichuk. Kharkiv. S. 9–17. [in Ukrainian]
  4. Borzhkovskiy, V. (1889). Lihniki. Kiyevskaya starina. T. IX. 653–709. [in Ukrainian]
  5. Viktoryn, K. (1886). Didovska (zhebratska) mova. Lviv: № 13–14. Zoria. 56 s. [in Ukrainian]
  6. Vodiani, B. (2001). Duda ta lira u muzychnomu pobuti Zakhidnoho Podillia. Folklorystychni vizii (uchni — vchytelevi I. V. Matsiievskomu z nahody 60-richchia): Zbirnyk statei i materialiv / Red.-upor. Oleh Smoliak, Vasyl Koval. Ternopil. 17–24. [in Ukrainian]
  7. Hnatiuk, V. (1896). Lirnyky. Lirnytski pisni, molytvy, slova, zvistky i t. y. pro lirnykiv povitu Buchatskoho zibrav v veresni 1895 r. Etnohrafichnyi zbirnyk / red. M. Hrushevskiy. Lviv. T. 2. 76. [in Ukrainian]
  8. Hrytsa, S. (2015). Melos ukrainskoi narodnoi epiky: Monohrafiia Kyiv. 344. [in Ukrainian]
  9. Dem'ianova, I. (2005). Zheplynskyi B. Lirnytstvo Ternopilshchyny: u 4 t. / redkol.: H Yavors'kyy ta in. Ternopil'. T. 2. 374. [in Ukrainian]
  10. Dovhaliuk, I. (2000). Osyp Rozdolskyi: Muzychno-etnohrafichnyi dorobok. Lviv. 154. [in Ukrainian]
  11. Yevhenieva, M. V. (2017). Formuvannia ta rozvytok bandurnoho mystetstva Ternopilshchyny: dys. ... kand. mystetstvoznavstva: 17.00.03. Lviv. 291. [in Ukrainian]
  12. Kosovskiy, Ya. (1970). Podilski lirnyky ta zhebraky. Shliakhamy Zolotoho Podillia. Regionalnyi zbirnyk Ternopilshchyny: U2 t. Filadelfiia: P. D. T. 2. 276–280. [in Ukrainian]
  13. Kushpet, V. (2007). Startyvstvo: mandrivni startsi-muzykanty v Ukraini (XIX — poch. XX st.). Naukove vydannia Kyiv. 592. [in Ukrainian]
  14. Medvedyk, P. K. (2004). Hal'ka Hnat Mykhaylovych. Ternopil's'kyy entsyklopedychnyy slovnyk: u 4 t. / redkol.: H Yavors'kyy ta in. Ternopil. T.1: A–Y. 335. [in Ukrainian]
  15. Khay, M. O. (2020). Mykola Budnyk i kobzarstvo. 2-he, onovlene ta dopovnene vydannia. Lviv. 380. [in Ukrainian]
  16. Cheremskiy, K. (2002). Shliakh zvychaiu. Kharkiv. 445. [in Ukrainian]

Наукове видання

Проблеми кобзарознавства та етноінструментології:

Матеріали науково-практичної конференції
I-го Міжнародного з'їзду кобзарознавців та етноорганологів
ім. М. Будника (Ірпінь, 13-14 жовтня 2021 р.)

Упорядник:

Михайло Хай

Редагування і нотна коректура:

Микола Товкайло, Ірина Федун, Ярина Товкайло

Дизайн обкладинки:

Люба Плавська, Андрій Ляшук

Верстка:

Валентин Залевський

Формат 70×100 1/16

Гарнітура Minion Pro. Ум. друк. арк. 33,15.